

Pavel Přikryl

USA a evropská integrace

Nenápadný půvab americké
hegemonie

USA a evropská integrace

Nenápadný půvab americké hegemonie

Pavel Přikryl

Recenzenti: prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

PhDr. Tomáš Vilímek, Ph.D.

Ing. Vít Beneš, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Redakce Libuše Komárková

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2014

© Pavel Přikryl, 2014

Tato monografie vznikla v rámci systému podpory fakultních monografií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

ISBN 978-80-246-2688-8

ISBN 978-80-246-2704-5 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2018

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Předmluva	9
1. Úvod	11
2. Koncept: strategie regionální hegemonie	18
2.1 Regionální strategie jako součást <i>grand strategy</i>	18
2.2 Hegemonie jako strategie	21
2.3 Logika analýzy a plán knihy	26
3. Předpoklady americké hegemonie	29
3.1 Mocenský potenciál: vojenská síla, ekonomická síla a <i>soft power</i>	29
3.1.1 Vojenská moc Spojených států: vývoj do konce 20. století	30
3.1.2 Ekonomická moc Spojených států: vývoj do konce 20. století	39
3.1.3 <i>Soft power</i> Spojených států: tmel spolenectví ve studené válce	44
3.1.4 Moc na přelomu 20. a 21. století	47
3.2 Definice hrozeb a příležitostí: bezpečnostní a ekonomické zájmy	52
3.3 Zahraničněpolitické tradice: teorie použití moci při prosazení zájmů	59
4. Americká <i>grand strategy</i> a Evropa	80
4.1 Od izolacionismu k internacionalismu	82
4.2 Od internacionalismu k hegemonické strategii: hegemonie jako obrana	91
4.3 <i>Grand strategy</i> a Evropa po studené válce: hegemonie jako prevence	105
4.4 <i>Grand strategy</i> a Evropa na počátku 21. století: příprava na konec hegemonie?	116
4.5 Shrnutí: cíle a fungování strategie regionální hegemonie	126
5. Americká strategie regionální hegemonie a evropská integrace	135
5.1 Marshallův plán a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci: hospodářská pomoc za integraci	136

5.1.1 Zdroje americké pozice	137
5.1.2 Politika Spojených států	142
5.1.3 Vazba k cílům strategie regionální hegemonie	145
5.2 Evropské společenství uhlí a oceli: evropské sjednocení jako dvojí zadržování	146
5.2.1 Zdroje americké pozice	147
5.2.2 Politika Spojených států	149
5.2.3 Vazba k cílům strategie regionální hegemonie	151
5.3 Evropské obranné společenství: vyzbrojení Německa v atlantickém rámci	152
5.3.1 Zdroje americké pozice	153
5.3.2 Politika Spojených států	158
5.3.3 Vazba k cílům strategie regionální hegemonie	159
5.4 Velká Británie v Evropském hospodářském společenství: zadržování „únosu“ Evropy	160
5.4.1 Zdroje americké pozice	163
5.4.2 Politika Spojených států	165
5.4.3 Vazba k cílům strategie regionální hegemonie	168
5.5 Rozšiřování Evropské unie po studené válce: oblast bezpečnosti od Atlantiku po Kavkaz	169
5.5.1 Zdroje americké pozice	171
5.5.2 Politika Spojených států	175
5.5.3 Vazba k cílům strategie regionální hegemonie	176
5.6 Evropská unie jako bezpečnostní aktér: schopnosti ano, autonomie ne	178
5.6.1 Zdroje americké pozice	178
5.6.2 Politika Spojených států	185
5.6.3 Vazba k cílům strategie regionální hegemonie	187
5.7 Zhodnocení americké politiky vůči evropské integraci	190
6. Vnitropolitický diskurs po studené válce: jedno telefonní číslo v Evropě?	194
6.1 Je <i>evropský region</i> pro Spojené státy stále relevantní?	195
6.2 Je <i>vnitřní uspořádání</i> Evropy pro Spojené státy relevantní?	200
6.3 Je dobré mít jedno číslo v Evropě?	205
6.3.1.1 „Jednoznačně ano“	205
6.3.1.2 „Ano, ale...“	207
6.3.1.3 „Jednoznačně ne“	208
6.4 Evropská politická integrace: politické a akademické tábory	210
6.4.1 Politická linie	211
6.4.2 Názorové proudy na výkon zahraniční politiky	211
6.5 Americká politika: mezi podporou a zadržováním	216

7. Závěr: Přichází konec americké regionální hegemonie v Evropě?	219
7.1 Evropská kalkulace: od závislosti k vyvažování	220
7.2 Americká kalkulace: od nutnosti ke stažení	225
O autorovi	232
English summary	233
Bibliografie	235

Předmluva

Úvahy o smyslu a podobě evropské integrace tvoří již šest desetiletí předmět politické a akademické debaty mezi členy rozrůstajících se evropských společenství. Není však sporu o tom, že významným účastníkem této debaty jsou i Spojené státy americké, které v průběhu celého procesu evropské integrace výrazně ovlivňovaly jeho další směřování.

Jean Monnet, považovaný za jednoho z architektů evropské integrace, kdysi prohlásil, že Spojené státy jsou první velmoc, která v Evropě dlouhodobě podporuje sjednocování původně rozdělených národů místo toho, aby svou politiku založila na strategii rozděl a panuj.¹ Monnetův výklad však nelze přijmout zcela bez výhrady či minimálně dalšího zamýšlení. Spojené státy jsou bezpochyby dlouhodobým zastáncem *nějaké* formy evropského sjednocení: přispěly k usmíření Francie a Spolkové republiky Německo, významně podporovaly vznik Evropského společenství uhlí a oceli i jednotného trhu, prosazovaly posílení vojenských schopností evropských partnerů skrze integrační projekty a vítaly rozšíření společenství o nové členy. V řadě takových konkrétních případů byl Washington dokonce mnohem silnějším zastáncem evropského sjednocení než samotní Evropané. Americkou podporu však nelze považovat za bezpodmínečnou. Washington oponoval některým specifickým formám evropské politické integrace v období studené války i po ní a trval na pevném připoutání kontinentu ke struktuře Severoatlantické aliance (NATO) a podřízení rozhodování o bezpečnostních otázkách tomuto rámci. Výrazně také usiloval o dosažení vhodných podmínek hospodářského sjednocování kontinentu. V řadě takových případů přitom neváhal klást Evropanům jednoznačné podmínky, které spojovaly americkou

1 Jay, Anthony (ed.). *Oxford Dictionary of Political Quotations*. Oxford, UK – New York, USA, Oxford University Press 1996, s. 262.

podporu Evropě v bezpečnostní a ekonomické oblasti s Washingtonem preferovanou podobou evropského integračního procesu.

Americká politika vůči evropské integraci od dob prvních iniciativ až dodnes proto vyznívá *dvojnásobně*: na jedné straně lze pozorovat jasnou a aktivní *podporu* sjednocení kontinentu, a to v hospodářské i politicko-bezpečnostní oblasti, na straně druhé snahu o určité *směřování a zadržování* ambicí integračního procesu a vznikajícího celku obecně. Ačkoliv nás Monnetův výrok navádí k představě o inherentním altruismu americké politiky vůči Evropě, pozorování historické reality nás vede spíše ke snaze o nalezení systematického vysvětlení její uvedené dvojakosti.

Možné vysvětlení předkládám v této knize a postupně si přitom odpovídám na tři základní otázky. Zaprvé, lze americkou politiku vůči procesu evropské integrace považovat za součást obecné, racionálně kalkulované *strategie* Spojených států? Zadruhé, a pokud ano, jaká byla tato strategie v jednotlivých historických obdobích a jaké vnější či vnitřní faktory ovlivňují její vývoj? A zatřetí, co lze na základě vývoje těchto faktorů říci o kontinuitě americké politiky vůči evropskému integračnímu procesu? Odpovědi na tyto otázky by měl čtenář nalézt na následujících stránkách.

Předlohou pro knihu, kterou čtenáři předkládám, byla má disertační práce. Psaní disertační práce je často osamělý boj, při němž však člověk přesto nasbírá mnoho dluhů vůči ostatním. Rád bych na tomto místě poděkoval zejména své školitelce Běle Plechanovové, která za mnou nejen po dlouhé roky doktorského studia stála, ale svými radami a komentáři významně pomohla směřování a prezentaci výsledků mého výzkumu. Velký dík patří i řadě lidí působících v době mého studijního pobytu na George Washington University, především pak Jamesi Goldgeierovi a Olofovi Kronvallovi, kteří mi oba účinně oponovali mé první ideje o studované problematice a pomohli mě nasměrovat na relevantní zdroje i kontakty. Řadu podobných podnětů i metodologických rad jsem později při samotném psaní práce dostal i od svých kolegů z Katedry mezinárodních vztahů Fakulty sociálních věd UK a zejména od Tomáše Karáska, na kterého jsem se s důvěrou obracel s řadou otázek věcné i teoretické povahy. Ivana Karásková z Asociace pro mezinárodní otázky mi pak významně pomohla s redakcí finálního textu této monografie.

Ačkoliv jsem všem zavázán za pomoc při vzniku této knihy, všechny nedostatky samozřejmě padají na mou hlavu.

Pavel Příkryl
Praha, prosinec 2013

1. Úvod

Oblast transatlantických vztahů patří mezi nejvíce zpracovaná témata v odborné literatuře zabývající se mezinárodními vztahy. Otázka, zda lze další práci na toto téma představit čtenáři něco nového, je proto nasnadě. Domnívám se však, že ano, a to na úrovni tematické i teoretické. Samotná dvojakost amerického přístupu k evropskému sjednocení vyzývá k podrobnému zpracování takto vymezené roviny. Snaha o její vysvětlení však vede dále: ke snaze o identifikaci určujících faktorů formování této politiky, neboli vytvoření teoretického modelu popisujícího vztah mezi určujícími podmínkami a výslednou politikou. Teprve takový přístup dokáže nejen odhalit obecnou skutečnost o zasazení, motivech a kontinuitě americké politiky vůči procesu evropské integrace, ale zároveň nám může nabídnout i jedno z možných obecných vysvětlení americké zahraniční politiky druhé poloviny dvacátého a počátku dvacátého prvního století – politiky založené na *strategii regionální hegemonie* aplikované v klíčových oblastech americké bezpečnosti.

Obecnou historií vztahů mezi Spojenými státy americkými a Evropou, zejména pak v období studené války, se zabývá nepřeborné množství literatury. V knihovnách jsou k dispozici přehledové práce pokrývající celé období studené války,² i podrobné studie zaměřené na vymezený historický úsek.³ Tyto studie mají nicméně z mého pohledu dva deficity. Zaprvé, jejich zaměření je většinou primárně historizující

2 Např. Grosser, Alfred, *The Western Alliance. European-American Relations Since 1945*, New York 1980; Ball, S. J., *The Cold War, An International History, 1947–1991*, Arnold 1998; ale také česky Luňák, Petr, *Žápad. Spojené státy a západní Evropa ve studené válce*, Praha, Libri 1997.

3 Např. Trachtenberg, Marc, *A Constructed Peace: The Making of the European Settlement, 1945–1963*, Princeton University Press 1999; Milward, Alan S., *The Reconstruction of Western Europe 1945–1951*, Taylor & Francis, 2006; nebo sborník Paxton, Robert O. a Nicholas Wahl, *De Gaulle and the United States A Centennial Reappraisal*, Berg Publishers 1994.

a neposkytují tedy dostatečné vysvětlení popisovaných jevů. Student dané oblasti se tak dozví mnoho o *událostech*, málokdy však o *určujících faktorech a vztazích*, které je zapříčinily. A zadruhé, tyto práce pojímají oblast transatlantických vztahů většinou komplexně. To má u historické analýzy bezpochyby svůj smysl, nicméně často tento přístup nenechává dostatek prostoru pro studium vybrané tematické roviny, či soustředění na politiku vybraného aktéra.

I tematickou rovinou evropské integrace se z různých pohledů zabývá celá škála existující literatury. Naprostá většina této literatury je nicméně zaměřena na zkoumání politických a institucionálních procesů uvnitř Evropy⁴ a jen málo autorů se podrobněji zabývalo tématem evropské integrace ve vztahu k transatlantickým vztahům, nebo přímo přístupem Spojených států k tomuto procesu. Neznamená to, že jde o zcela neprozkoumanou oblast. Někteří autoři se například věnovali americké politice vůči evropské ekonomické integraci,⁵ jiní se zaměřovali na přístup konkrétních amerických představitelů k evropské politické architektuře a procesu evropské integrace,⁶ vybranou historickou etapu či téma,⁷ nebo dokonce přímo na vztah evropské integrace a amerických zahraničněpolitických zájmů.⁸

Problém nicméně spočívá v tom, že skutečně ucelený pohled na americkou politiku vůči evropské integraci nelze v existující literatuře nalézt téměř vůbec. Výjimkou v tomto ohledu jsou dvě Lundestadovy historické práce mapující velmi podrobně americkou politiku vůči Evropě od druhé světové války do konce 20. století, a to včetně četných referencí k americkému přístupu k evropské integraci.⁹ Do této kategorie můžeme rovněž

4 Např. Nugent, Neill, *The Government and Politics of the European Union*, Macmillan Press 1999; McAllister, Richard, *From EC to EU An Historical and Political Survey*, Routledge 1997.

5 Gianaris, Nicholas V., *The European Community and the United States: Economic Relations*, Praeger Publisher 1991; nebo Guay, Terrence R., *The United States and the European Union: The Political Economy of A Relationship*, Sheffield Academic Press 1999.

6 Např. Harper, John Lamberton, *American Visions of Europe. Franklin D. Roosevelt, George F. Kennan, and Dean G. Acheson*, Cambridge University Press 1996; nebo rozsahem menší práce Brinkley, Douglas, *Dean Acheson and European Unity*, in: Heller, Francis Howard – John Gillingham, *NATO: the founding of the Atlantic Alliance and the integration of Europe*, Palgrave Macmillan 1992.

7 Např. Hogan, Michael J., *The Marshall Plan: America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947–1952*, Cambridge University Press 1989; či Winand, Pascaline, *Eisenhower, Kennedy and the United States of Europe*, Palgrave Macmillan 1996.

8 Např. poněkud ideologicky zbarvený sborník Gedmin, Jeffrey, *European Integration and American Interest: What the New Europe Really Means for the United States*, AEI Press 1997.

9 Lundestad, Geir, „*Empire*“ by *Integration: The United States and European Integration, 1945–1997*, Oxford University Press 1997; a novější vydání z roku 2003 Lundestad, Geir, *The United States*

zařadit poněkud starší knihu nizozemského diplomata Ernsta van der Beugela, který zmapoval americkou politiku vůči evropské integraci do první poloviny šedesátých let.¹⁰ Tuto oblast existujících zdrojů můžeme doplnit řadou kratších prací a akademických článků, které se věnují úzce specifikovaným otázkám.¹¹

Z uvedeného vyplývá, že v současné literatuře existuje jen velmi omezený počet zdrojů, které by zpracovávaly téma v celé šíři tak, jak se o to pokouší tato kniha. Za přínos však nepovažuji jen to, že se soustředím pouze na americkou politiku vůči evropské integraci v celém období od vzniku tohoto procesu až do současnosti, ale především fakt, že se snažím o její *systematické vysvětlení*.

Teoretický model, který používám, staví na několika východiscích. Zaprvé tvrdím, že americkou politiku v partikulární oblasti našeho zájmu je třeba vnímat jako snahu o naplnění obecné *strategie* zahraniční politiky. Její nejvyšší úroveň tvoří *grand strategy*, která reprezentuje představu státu o nejlepší způsobu, jak za daných podmínek zajistit vlastní bezpečnost.¹² Zároveň soudím, že tato *grand strategy* je výsledkem racionální kalkulace státu, která bere v potaz aktuální stav a interpretaci určujících vnějších a vnitřních faktorů. Ve shodě s realistickou teorií mezinárodních vztahů se při jejich studiu soustředím na rozložení moci, respektive na vývoj mocenského potenciálu Spojených států. Za podstatné faktory pro definici *grand strategy* nicméně považuji i charakter a umístění bezpečnostních hrozeb a (především ekonomických) příležitostí v mezinárodním systému. Už i tyto kategorie jsou však otevřené interpretaci uvnitř státu. Proto považuji za samostatný faktor tvorby americké *grand strategy* také vliv domácího politického diskursu. Strukturální faktory tak tvoří v modelu této práce základní předpoklady a limity formulace *grand stra-*

and Western Europe since 1945: From „Empire“ by Invitation to Transatlantic Drift, Oxford University Press 2003.

- 10 Van Der Beugel, Ernst H., *From Marshall Aid to Atlantic Partnership. European Integration as a Concern of American Foreign Policy*, New York, Elsevier Publishing Company 1966.
- 11 Například v otázce přístupu Spojených států k Evropské bezpečnosti a obranné politice: česká práce Khol, Radek, *Spojené státy americké – nová etapa a nová administrativa: Americká politika vůči EBOP – hledání nové rovnováhy transatlantického vztahu*, in: Khol, Radek a kol. (ed.), *Evropská bezpečnostní a obranná politika: Národní perspektivy*, Ústav mezinárodních vztahů 2002; Hunter, Robert E., *The European Security and Defence Policy: NATO's Companion – or Competitor?*, Rand 2002; Howorth, Jolyon, *Saint-Malo Plus Five: An Interim Assessment of ESDP*, Policy Paper no. 7, Notre Europe, listopad 2003; či Layne, Christopher, *Death Knell for NATO? The Bush Administration Confronts the European Security and Defense Policy*, Cato Institute, Policy Analysis 394, April 2001.
- 12 Kennedy, Paul (ed.), *Grand Strategies in War and Peace*, New Haven, Yale University Press 1991, s. 1–7. Podrobněji viz kapitola Rámeček pro analýzu.

tegy, zatímco bezpečnostní hrozby a příležitosti v mezinárodním systému podklad pro formulaci národních zájmů. Domácí interpretace, založená z velké části na zahraničněpolitických tradicích, pak tvoří funkci teoretického uchopení takto definovaného prostředí ve formě návrhu strategie, a tím i výsledné politiky.

Přirozeně i tématem vývoje klíčových faktorů definice americké *grand strategy* se zabývá velká škála existující literatury a řada autorů předkládá i různá teoretická vysvětlení.¹³ Ačkoliv nám však tyto práce poskytují často velmi užitečné úhly pohledu na obecný vývoj americké *grand strategy*, málokdy své závěry aplikují na ukázce americké politiky vůči Evropě, případně přímo vůči evropské integraci.¹⁴ Domnívám se přitom, že právě na tomto tématu lze poměrně dobře ilustrovat některé obecně platné charakteristiky americké zahraniční politiky druhé poloviny 20. a počátku 21. století.

Vysvětlení americké politiky vůči Evropě na základě přístupu představeného v této knize je odlišné od ostatních autorů, kteří se tématu z nějakého úhlu pohledu věnovali. Geir Lundestad hovoří o „impériu na pozvání“ s odkazem na primárně evropský zájem na americké bezpečnostní záruce.¹⁵ Marc Trachtenberg vysvětluje americkou politiku na počátku studené války jako snahu o budování „třetí síly“ v mezinárodním systému.¹⁶ Stanley Sloan uvažuje o vzájemně výhodné „velké dohodě“ mezi Spojenými státy a západní Evropou a John Ikenberry vysvětluje převzetí hegemonické role v Evropě na důvodech neúspěchu dříve zamýšlených, ale nerealizovatelných amerických strategií.¹⁷ Všechna tato vysvětlení

13 Např. Art, Robert, *A Grand strategy for America*, Ithaca and London, Cornell University Press 2003; Bacevich, Andrew J., *American Empire: The Realities and Consequences of U.S. Diplomacy*, Harvard University Press 2002; Fergusson, Niall, *Colossus. The Rise and Fal of the American Empire*, Penguin Books 2004; Gaddis, Lewis John, *Grand strategy in the Post-Cold War World*, in: Henriksen, Thomas H. (ed.), *Foreign Policy for America in the Twenty-first Century: Alternative Perspectives*, Stanford, CA: Hoover Institution Press 2001; Krejčí, Oskar, *Zahraníční politika USA. Ideje, doktríny, strategie*, Professional Publishing 2009; Kupchan, Charles, *The End of the American Era: U.S. Foreign Policy and the geopolitics of the twenty-first century*, Vintage Books 2002; či kratší, ale velmi dobrá práce Betts, Richard K., *U.S. National Security Strategy: Lenses and Landmarks*, Paper presented for the launch conference of the Princeton Project „Toward a New National Security Strategy“, listopad 2004.

14 Důležitou výjimkou je práce Layne, Christopher, *The Peace of Illusions: American Grand strategy from 1940 to the Present*, Cornell University Press 2006.

15 Lundestad, Geir, *The United States and Western Europe since 1945*, s. 42–60.

16 Trachtenberg, Marc, *A Constructed Peace*, s. 147–156.

17 Sloan, Stanley R., *NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The Transatlantic Bargain Challenged* (2nd Edition), Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield publisher 2005; Ikenberry, John G., *Rethinking the Origins of American Hegemony*, Political Science Quarterly, vol. 104, čís. 3, podzim 1989.

mají svou vypovídací hodnotu, nicméně žádné z nich nelze aplikovat na celé období, v němž lze americkou politiku vůči evropské integraci prokazatelně sledovat. Proč Američané tolik oponovali de Gaullovým snahám o vytvoření nezávislého mocenského pólu ze sjednocené Evropy, pokud se snažili vytvořit „třetí sílu“? Proč se americká politika vůči Evropě rapidně změnila po skončení studené války, když šlo o „velkou dohodu“? Proč Evropa v té době neodmítla americké „impérium na pozvání“? A proč Spojené státy toto pozvání vůbec kdy přijaly?

V této knize předkládám alternativní vysvětlení, které vychází ze zkoumání předpokladů a historického vývoje americké *grand strategy* a je dále ověřeno na analýze konkrétní americké politiky vůči evropské integraci. Má hlavní teze je přitom relativně jednoduchá. Domnívám se, že americká politika vůči procesu evropské integrace je od počátku tohoto procesu relativně *konzistentní* a lze ji vysvětlit jako integrální součást *strategie regionální hegemonie*. Tento koncept staví na předpokladu, že americká *grand strategy* se dlouhodobě soustředí na dosažení a udržení mocenské převahy, respektive *hegemonické odpovědnosti*, v regionech, jež jsou vnímány jako klíčové pro bezpečnostní a hospodářské zájmy Spojených států a zároveň je ohrožena jejich stabilita a otevřenost. Samotné rozhodnutí o převzetí hegemonické odpovědnosti (tedy o přijetí strategie regionální hegemonie) přitom závisí na *interpretaci* stavu výše uvedených určujících faktorů v podobě struktury mezinárodního systému a zájmů států. Hlavním procesem v tomto rozhodování je pak racionální *kalkulace nákladů a výnosů* z předpokládané podoby hegemonického systému, na níž záleží i následná stabilita systému. Proto také teoretický rámec této práce staví nejen na neorealistickém pojetí hegemonie převzatého především od Roberta Gilpina, ale přebírá i některé ideje z Keohanovy (a Ikenberryho) neoliberální interpretace, hovoří o transatlantickém bezpečnostním *režimu* vytvořeném Spojenými státy.¹⁸

V kontextu evropského regionu lze vznik strategie regionální hegemonie situovat do období počátků studené války, kdy se západní Evropa stala nejpodstatnější součástí americké *oblasti bezpečnosti*. Samotný vznik a podoba této strategie byly výrazně ovlivněny mocenským konfliktem

18 Gilpin, Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press 1981; Keohane, Robert O., *After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press 1984, 2005; Ikenberry, John G., *Institutions, Strategic Restraint, and the Persistence of American Postwar Order*, *International Security*, vol. 23, no. 3.; a jednotlivé práce ve sborníku Ikenberry, John G. (ed.), *America Unrivaled. The Future of Balance of Power*, Cornell University Press 2002; Nye, Joseph S. Jr., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books 1990. Podrobněji viz kapitola Rámec pro analýzu.

Spojených států a Sovětského svazu, nicméně studená válka nebyla jedním faktorem motivace k převzetí role evropského hegemonu. Vysvětlení tohoto rozhodnutí je třeba hledat na úrovni dlouhodobých regionálních cílů a aktuálních možností jejich dosažení. Spojené státy po druhé světové válce identifikovaly ve vztahu k Evropě čtyři cíle, které měly do budoucna zajišťovat jejich vitální národní zájmy: *zabránit vzniku regionálního konfliktu, zabránit dominanci regionu vnější mocností, zabránit vzniku nového mocenského centra uvnitř regionu a dosáhnout ekonomické a ideové otevřenosti regionu*. Naplnění těchto cílů v podmínkách po skončení světové války, ale také v podmínkách po skončení studené války, vyžadovalo z pohledu Washingtonu převzetí regionální hegemonické odpovědnosti. Evropský kontext lze v tomto smyslu považovat za prostředí charakterizované mnohačetnými bezpečnostními dilematy, jejichž řešení šlo nalézt pouze vstupem externího hegemonického aktéra. Pouze moc Spojených států mohla vyvážit tendence, které hrály proti realizaci definovaných cílů, a to nejen při zajištění obrany západní Evropy proti Sovětskému svazu, ale podstatně také při řešení vnitroeuropejského mocenského soupeření, které ohrožovalo stabilitu americké oblasti bezpečnosti.

Tato kniha dokazuje, že specifickou podporu procesu evropského sjednocení je třeba považovat za jeden z hlavních komponentů americké strategie regionální hegemonie v Evropě. Hlavním cílem tohoto procesu z pohledu Spojených států bylo prostřednictvím denacionalizace evropských ekonomik přispět k vnitřní bezpečnosti a hospodářské stabilitě evropského regionu. Washington považoval evropskou integraci za vhodný *ekonomický prostředek* k dosažení výše uvedených *politických cílů*, neboť jako hlavní příčinu jejich ohrožení (a obou světových válek) viděl mocenské soupeření mezi uzavřenými národními trhy o nadvládu v Evropě. Propojení ekonomik a nadnárodní kontrola mocenských zdrojů představovaly z pohledu Spojených států cestu k řešení tohoto problému. Tato logika přitom existovala v představě americké zahraniční politiky bez přímého vztahu k počátkům studenoválečného konfliktu.

Je nicméně nesporné, že intenzifikace soupeření s východním blokem výrazně umocnila zájem Spojených států na řešení vnitroeuropejské stability. Její dosažení, pod deštníkem amerických hegemonických záruk, bylo předpokladem ke generování dodatečných mocenských zdrojů při snaze o zabránění ovládnutí regionu vnější mocností. To, že americký přístup k evropské integraci nelze vysvětlit pouze v kontextu studené války, nicméně dokazuje fakt, že Spojené státy uplatňovaly strategii regionální hegemonie vůči Evropě i po jejím skončení. Interpretace stavu mezinárodního systému a amerických zájmů v něm vedla Washington i v deva-

desátých letech minulého století k rozhodnutí o zachování hegemonické role v Evropě a snaze o ovlivňování procesu evropské integrace tak, aby směřoval k naplnění amerických regionálních cílů. Evropská integrace měla poskytovat podpůrnou roli při stabilizaci východní části regionu a poskytovat zdroje a podporu pro širší cíle americké zahraniční politiky. Neměla se však stát prostředkem pro vznik samostatného mocenského pólu, který mohl negativně ovlivňovat zájmy Spojených států v regionu ani v globálním kontextu.

Právě současnost a blízká budoucnost je v tomto ohledu obdobím očekávané *změny* evropské strategie Spojených států, a tím i obecné podoby transatlantických vztahů. Důvody pro tuto změnu lze najít především ve změněných podmínkách pro zachování stability hegemonického uspořádání v Evropě. Na ni přitom negativně působí od přelomu tisíciletí (nikoliv však již hned od konce studené války) řada strukturálních faktorů od změn v rovnováze moci v mezinárodním systému až po redefinici bezpečnostních a hospodářských zájmů ve Spojených státech i v Evropě. Lze očekávat, že se tyto změny promítnou i do redefinice evropské strategie (a evropské politiky) Spojených států.

2. Koncept: strategie regionální hegemonie

2.1 Regionální strategie jako součást *grand strategy*

Strategii lze obecně definovat jako dlouhodobý plán kroků, kterými lze dosáhnout stanovených cílů. Hovoříme-li pak o strategii státu, jde o stanovenou hierarchii použití vojenských, politických a ekonomických nástrojů, které státu zajistí základní cíle, jichž chce dosáhnout v mezinárodním systému.¹⁹ Richard Betts uvádí, že: „*strategie není cíl politiky. Je to plán jak použít své schopnosti k dosažení cílů politiky*“.²⁰ A obdobnou definici představuje i John Lewis Gaddis: strategie „*je o tom, jak použít prostředky, které máme k dispozici, k tomu, čeho chceme dosáhnout*“.²¹

Tato kniha má za cíl vysvětlit konkrétní politické kroky Spojených států vůči procesu evropské integrace. Jsou-li tyto kroky a použité prostředky výsledkem jakéhosi racionálního plánu, měly by vycházet z naplňování *evropské regionální strategie* Spojených států. Ta však přirozeně neexistuje nezávisle od obecnější strategie státu, jejíž nejvyšší úroveň tvoří tzv. *grand strategy*. Ta definuje představu státu o tom, jak nejlépe zajistit vlastní bezpečnost a pozici v mezinárodním systému. Zatímco *grand strategy* definuje cíle a prostředky na systémové úrovni, tj. v našem případě čeho chtějí Spojené státy dosáhnout v mezinárodním systému obecně, je evropská strategie definicí cílů a prostředků k jejich dosažení v regionálně vymezeném prostoru. Mezi těmito strategiemi přirozeně existuje přímá vazba, která zasazuje evropskou strategii do podřízené

19 Kennedy, Paul (ed.), *Grand Strategies in War and Peace*, s. 1–7.

20 Betts, Richard K., *U.S. National Security Strategy: Lenses and Landmarks*, Paper presented for the launch conference of the Princeton Project „Toward a New National Security Strategy“, listopad 2004, s. 7.

21 Gaddis, Lewis John, *Grand strategy in the Post-Cold War World*, in: Henriksen, Thomas H. (ed.), *Foreign Policy for America in the Twenty-first Century: Alternative Perspectives*, Stanford, CA: Hoover Institution Press s. 17.

úlohy obecné *grand strategy*. Jinými slovy – evropská strategie je ve svém důsledku plán dílčího naplnění *grand strategy*.

Při vysvětlení americké politiky v Evropě se proto nevyhneme sledování vývoje americké *grand strategy* a zkoumání pozice Evropy v jejím rámci. I bez podrobného zkoumání lze spolehlivě tvrdit, že minimálně v období studené války byl z regionálního hlediska evropský kontinent oblastí prioritního zájmu americké bezpečnostní doktríny. Zachování stability, bezpečnosti a otevřenosti Evropy bylo definováno jako vitální národní zájem Spojených států a obecná bezpečnostní strategie přikládala evropskému prostoru takovou váhu, která neumožnila izolaci a ponechání kontinentu svému osudu. Hierarchické postavení Evropy a definice dílčích evropských cílů Spojených států v období po studené válce již však není tak jednoznačné a Washington obrací svou pozornost ve větší míře i na jiné regiony.

Pro pochopení změn regionální strategie je proto nezbytné sledovat, co ovlivňuje tvorbu obecné *grand strategy*. *Grand strategy* je na úrovni státu formulována na základě aktuálních vnějších (systémových) a vnitřních (domácích) faktorů. Zaprvé jde o externí vlivy v podobě aktuální struktury mezinárodního systému (rozložení moci) a existence a podoby příležitostí a hrozeb v systému. Zadruhé jde o interní vlivy v podobě domácí interpretace těchto podmínek, neboli o vnitropolitickou debatu o definici a způsobech prosazení cílů státu v mezinárodním systému.

Ze strukturálního hlediska se jeví jako nejpodstatnější zkoumání závislosti *grand strategy* a *relativního mocenského potenciálu* Spojených států, který je předpokladem pozice státu v mezinárodním systému. V tomto ohledu se lze soustředit na vývoj vojenské síly, hospodářské síly a *soft power* v porovnání s dalšími hlavními aktéry systému.

Relativní moc je nicméně pouze jakýmsi předpokladem, na němž je strategie státu založena, respektive který určuje mantinely aspirací státu v mezinárodním systému. Pro formulaci strategie lze identifikovat jako další určující faktor *identifikaci hrozeb v mezinárodním systému*, respektive jejich charakteru a geografického umístění. Analýza identifikace hrozeb je pro vysvětlení strategie klíčová, neboť významným způsobem ovlivňuje její tvorbu z hlediska zaměření i prostředků. Existuje například přirozený rozdíl mezi strategií vůči hrozbě v podobě státního aktéra vybaveného jadernými zbraněmi, a obranou před nestátními aktéry v podobě teroristických organizací.

Stejným způsobem je nicméně podstatná i *identifikace příležitostí*, kterých může stát v mezinárodním systému díky svému mocenskému postavení dosáhnout. V případě studia *grand strategy* Spojených států jde

především o hospodářské zájmy a příležitosti pro expanzi. Příležitosti v mezinárodním systému přitom neprocházejí tak rychlým vývojem jako identifikace hrozeb. Ve zkoumaném období nicméně souvisí s přístupem na trhy, postupující globalizací, vzrůstající vzájemnou závislostí, dosažitelností energetických zdrojů, tj. s faktory, které zpětně významně ovlivňují bezpečnost a prosperitu státu, a proto jsou podstatným aspektem při formulaci *grand strategy*.

Poslední určující faktor vlivu na formulaci strategie tvoří domácí zahraničněpolitický diskurs, který zde budeme nazývat *zahraničněpolitické tradice*. Zatímco strukturální faktory tvoří základní předpoklady a limity formulace *grand strategy*, a objektivní hrozby a příležitosti v mezinárodním systému podklad pro formulaci národních zájmů, zahraničněpolitické tradice plní funkci *teoretického uchopení* takto definovaného rámce ve formě návrhu výsledné politiky. Je zřejmé, že způsob využití *moci* státu k prosazení jeho zájmů je věcí *rozhodnutí*. Právě proto je při analýze americké zahraničněpolitické strategie třeba porozumět i *aktérům* vnitřní zahraničněpolitické debaty a uchopit *kategorie*, ve kterých je tato debata vedena. Ačkoliv lze moc, hrozby i příležitosti v mezinárodním systému vnímat relativně objektivně, je to teprve výsledek jejich *interpretace*, který definuje cíle, principy a prostředky americké *grand strategy*. Proto vliv

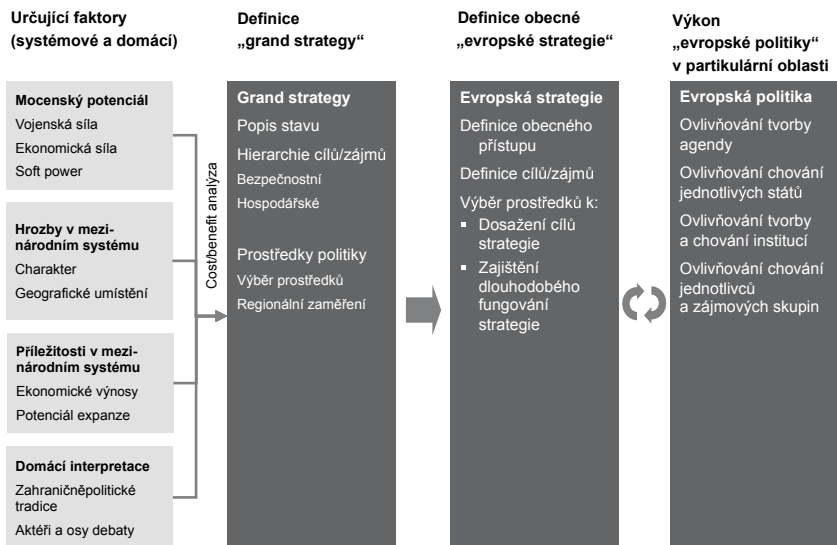

Schéma 1: Závislosti ovlivňující podobu evropské politiky USA